

BEVEZETÉS

Az 1956-os forradalom szovjetek általi leverését követő magyar menekülthullám, illetve a befogadásukra szervezett nemzetközi segélyakció a magyar és az egyetemes migrációtörténetnek egyaránt kiemelkedő fejezete. Az európai viszonylatban is jelentős, mintegy 200 ezer fős menekülttömeg ellátása, a befogadási országokba szállítása és beintegrálása a nemzetközi menekültsegélyezés különleges sikere, melyben az ENSZ-család intézményei meghatározó szerepet játszottak. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy e csodaszámba menő eseménysorozat mely tényezők eredőjeként és milyen intézményi keretek között ment végbe, hogy bemutassuk a kötetben közölt iratsorozat – a genfi Koordinációs Bizottság jegyzőkönyveinek – hátterét.

A magyar menekültválság jellemzői

A magyar forradalom vérbefojtása után – ebben a korabeli publikált nyugati és az 1989-ig titkosan kezelt magyar statisztikák is megegyeznek – mintegy 200 000 ember hagyta el az ország területét, amiből 1957 nyaráig, élve a Kádár-kormány által meghirdetett amnesztiával, több mint 11 ezren hazatértek.¹ „A hirtelen és tömeges elvándorlásoknak az országban egyedülálló példája”-ként minősíti az 1956–1957-es menekülési hullámot Puskás Julianna 1985-ben publikált tanulmánya.² Az ország lakosságának a számítások szerint 1,5–1,7%-át érintő migráció demográfiai hatását jól érzékelteti, hogy az ennek nyomán előállt népességvesztés 70%-kal meghaladta az 1956. évi természetes szaporodást. Megváltozott a lakosság nemek szerinti összetétele: a távozók kétharmada ugyanis férfi volt, és a nőtöbbség elérte az 1949-es értéket. Érzékelhetően csökkent a fiatal generációk számaránya, mivel az országot elhagyók többségét ők adták. Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) 1957. március 11-én közzétett statisztikáiból arról értesülhetünk, hogy az emigránsok közül 1957 márciusáig mintegy 173 ezren kerültek első fogadóhely gyanánt

¹ KSH-jelentés az 1956-os disszidálásokról. Az illegálisan külföldre távozott személyek főbb adatai, 1956. október 23–1957. április 30. Régió. 1991. 4. sz. 174–211. (Különlenyomat is az 1956-os Intézet kiadásában. Budapest, 1992.) Egy osztrák belügyminisztériumi jelentés szerint 1957. április 6-ig 174 704 magyar menekült érkezett Ausztriába; a jugoszláv belügyminisztérium pedig úgy tudta, hogy 1957. május 26-ig 19 181 magyar menekült lépte át Jugoszlávia határát.

² Puskás Julianna: „Elvándorlások Magyarországról 1945 óta és a magyar diaszpóra néhány jellegzetessége az 1970-es években”, *Tanulmányok a magyar népi demokrácia negyven évéről*. Szerk. Molnár János, Orbán Sándor és Urbán Károly. Budapest, MSZMP KB Párttörténeti Intézete–MTA Történettudományi Intézete, 1985. 247.

Ausztriába és 18 600-an Jugoszláviába.³ Már 1956 novemberétől megkezdődött e két országban összezsúfolódottak továbbszállítása, mivel ezeket az országokat a menekültek nagy többsége csak első állomásnak tekintette, és tovább kívánt menni. 1957. április 1-jéig az ENSZ menekültügyi hivatala által nyilvántartott 193 805 kivándorló közül 135 417 személyt (70%) már elszállítottak 29 különböző – 14 Európán kívüli – országba. 78 574 fő (40,5%) európai és 56 843 fő (29,3%) pedig Európán kívüli országokba került.⁴ 1957. december végéig új hazájába érkezett az Ausztriában nyilvántartásba vett menekülők mintegy 90%-a. A legtöbben az Egyesült Államokban (35 026), Kanadában (24 525), Nagy-Britanniában (20 590), az NSZK-ban (14 270), Svájcban (11 962), Franciaországban (10 232) és Ausztráliában (9423) telepedtek le.⁵

A magyar menekültválság megoldása a nemzetközi humanitárius segítségnyújtás kiemelkedő projektje volt. Ezek az új menekültek sokkal jobb bánásmódban részesültek, mint a korábbi magyar emigránsok⁶ vagy a többi korabeli európai menekült. Néhány elszigetelt negatív példát leszámítva, az 1956–1957-es magyar menekülttömeg integrálása a nyugati társadalmakba nagyon eredményes akciónak tekinthető! Ennek összköltsége több mint 100 millió akkori, vagyis több mint 1 milliárd mai dollár, ami messze meghaladja az 1954-ben létrehozott ENSZ Menekült Alapba (UNREF) a második világháború utáni menekültprobléma megoldására befizetett összeget.⁷ Pedig az 1950-es évek közepén még több mint 200 menekülttáborban mintegy 70 ezer „hard core” menekült volt Ausztriában, az NSZK-ban, Olaszországban és Görögországban az 1940-es évek vége óta.⁸

A menekültek problémáinak megoldására irányuló pénzgyűjtési kampányok korábbi eredményei kevés derűlátásra adtak okot: „Tíz nappal ezelőtt mintegy 15 000 menekült volt Ausztriában. Úgy értesültem, hogy ez most 30 000. Ki tudja, mennyi lesz egy hónap múlva?

³ NATO Archives (Brüsszel, a továbbiakban: NA): C–M (57)65 (1957. április 17.). A Politikai Bizottság elnökének feljegyzése (Casardi aláírással): Rapport sur les réfugiés hongrois [Jelentés a magyar menekültekről]. Ez a tanulmány az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának 1957. március 11-én kiadott statisztikáira támaszkodik.

⁴ Nations Unies, Comité de l’UNREF, A/AC. 79/73 (1957. május 8.).

⁵ Report of the Intergovernmental Committee for European Migration on the Hungarian Refugee Situation (Ausztria, 1957. december 31.) USA Senate Report, n° 1815.1958, idézi Puskás Julianna: „Elvándorlások Magyarországról 1945 óta és a magyar diaszpóra néhány jellegzetessége az 1970-es években”, *Tanulmányok a magyar népi demokrácia negyven évéről* i. m. 249.

⁶ Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*, 1. kötet. Budapest, Európa, 1989. 408–409.

⁷ Gil Loescher: *The UNHCR and the World Politics. A Perilous Path*, Oxford–New York, Oxford University Press, 2001, 87.

⁸ Loescher: *i. m.* 89. Az egyes európai országok második világháború utáni menekülthelyzetének részletes áttekintéséhez lásd: Louise W. Holborn (with the assistance of Philip and Rita Chartrand): *Refugees: A Problem of Our Time. The Work of the United Nations High Commissioner for Refugees, 1951–1972*, volume I, Metuchen, N.J., The Scarecrow Press, Inc., 1975, 331–346.

Az IRO⁹ nagy ellátási programjának tulajdonképpeni csődje óta a kormányok először szembesülnek a menekültek ellátásához szükséges jelentős pénzalapok biztosításának problémájával”,¹⁰ fakad ki 1956. november 17-i bizalmas levelében Myer Cohen, a magyar nép segélyezésének koordinálásával megbízott ENSZ titkársági részleg vezetője. Az Egyesült Nemzetek Menekült Alapjába a kormányok által folyósított hozzájárulások rendszeresen alatta maradtak az előirányzottaknak. 1955. január elsején 293 450 menekült tartozott a Menekültügyi Főbiztosság felelősségi körébe. A helyzetük rendezésére kidolgozott négyéves program megvalósításához mintegy 16 millió dollárra volt szükség. Az 1955–1958 évekre esedékes összegből azonban mindössze 10,2 millió dollár állt rendelkezésre befizetések és ígervények révén, vagyis több mint 36% hiányzott.¹¹ A szűkös pénzügyi lehetőségek bénító hatását jól érzékelteti, hogy 1956 őszéig, vagyis csaknem kétéves működés után – a francia Külügyminisztérium elemzése szerint – „semmilyen probléma nem oldódott meg”, még a görögországi menekültek viszonylag csekély nagyságrendű problémája sem. 1955. január elsején 2700 élt közülük táborokban, egy évvel később pedig még mindig 2400.¹² Ami viszont az 1956-os magyar menekülteket illeti: az amerikai akadémia számításai szerint egyedül a menekült magyar egyetemisták iskolai költségeire csak az USA-ban több mint 30 millió dollárt költöttek.¹³ A magyar menekültügy megoldására az UNHCR-on átfolyó pénzösszeg óriásinak tűnik az intézmény későbbi költségvetéséhez képest is: a menekültek részére adandó nemzetközi segítségnyújtás folytatásával foglalkozó munkacsoport 1958. augusztusi ülésén 1959-re például mindössze 4 millió dollárt javasoltak a szervezet rendelkezésére bocsátani...¹⁴ Mivel magyarázható a magyar menekültbefogadás szinte páratlan sikere?

⁹ International Refugee Organization [Nemzetközi Menekültügyi Szervezet]: a második világháború okozta tömeges menekültprobléma kezelésére létrehozott ENSZ szakosított intézmény, amely 1946-tól 1952-ig működött.

¹⁰ United Nations – Archives and Records Management Section (New York, a továbbiakban UNARMS): Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People to Pierre Obez, Liaison Officer, Technical Assistance Board (Geneva) (SO 534/1) (1956. november 17.) (Strictly confidential), UN-S-445-0197-3.

¹¹ Archives du Ministère des Affaires étrangères (Courneuve, a továbbiakban AMAE): Note de la Délégation française auprès des Nations Unies, New York, *Assemblée générale. XIème session. Point 30: Réfugiés*, no. 37/CES (le 8 octobre 1956), série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

¹² AMAE: Note de la Direction des Affaires administratives et sociales pour le Secrétariat des conférences, *Réfugiés – Point 30*, no. CA3, très urgent (le 29 octobre 1956), série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

¹³ Loescher: *i. m.* 87.

¹⁴ AMAE: Comité exécutif de l'UNREF, Rapport sur la première session du Groupe de travail pour la continuation de l'assistance internationale aux réfugiés, du 21 au 27 août 1958, A/AC/79/WP.1/R.10 (1958. szeptember 1.), restreinte, série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 4.

*A befogadás rendkívüli sikerének okai*¹⁵

Az 1951-es genfi Menekültügyi Egyezmény¹⁶ létrehozása idején jellemző volt az érzékeny humanitárius attitűd, amely a második világháború szörnyűségeinek megismétlődését mindenképpen meg kívánta akadályozni. Bár a világ továbbra is tökéletlennek tűnt, legalább igyekeztek biztosítani, hogy a nemzetközi közösség tisztességesen bánjon azokkal, akik elnyomás és üldözés miatt menekülteként kénytelenek elhagyni hazájukat. Ezért építették be a menedékhez (asylum) való jogot az alapvető emberi jogok közé az Egyetemes Nyilatkozatba.¹⁷ Határozottan törekedtek arra is, hogy az ENSZ Alapokmányában kifejezett alapvető emberi jogok és szabadságjogok a gyakorlatban meg is valósuljanak. Így szerepel az 1951-es Egyezmény Preambulumának első bekezdésében: „...az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Közgyűlés által 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata megerősítette azt az elvet, hogy az alapvető jogok és szabadságok az embereket megkülönböztetés nélkül illetik meg...”¹⁸ A Menekültügyi Egyezményt a gyakorlat során az államok nagy része alapvetően liberális és humanista szellemben alkalmazta.¹⁹ Így például az a tény, hogy a dokumentumban a menekült státus egyéni meghatározása szerepel, nem akadályozta a csoportokra való alkalmazást, amikor ez szükségesnek látszott.²⁰ Mint ahogyan ez a magyar menekültek esetében meg is történt. Ekkorra ugyanis a nemzetközi jog általánosan elfogadott elve lett, hogy „bona fide” [jóhiszeműen] menekültet nem szabad visszaküldeni abba az országba, ahol veszély fenyegeti: „az Egyesült Nemzeteknek a Hontalan Személyek Jogállásáról 1954-ben tartott Konferenciájának egyhangú határozata... az irányadó. A Konferencia leszögezte a véleményt, hogy a Menekültek Státusáról Szóló 1951-es Egyezmény 33. cikkelye annak az általánosan elfogadott elvnek a kifejeződése, mely szerint egyetlen állam sem utasíthat ki vagy fordíthat vissza bármilyen módon valamely személyt olyan területek határaitra, ahol faja, vallása,

¹⁵ Lásd Kecskés D. Gusztáv: „Egy humanitárius csoda anatómiája – az 1956-os magyar menekültek nyugati befogadása”, *Külgügyi Szemle*, 2010 (9. évf.) 4. sz. 158–168.

¹⁶ A menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi ENSZ Egyezmény meghatározza a menekült fogalmát, a menekültek jogait és az államok jogi kötelezettségeit a menekültek felé. Az 1. Fejezet, 1. cikk, A (2) szerint menekült az: „Aki 1951. január 1. előtt történt események következtében faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni...” Forrás: <http://www.unhcr-budapest.org>.

¹⁷ Idézi Jackson: *i. m.* 403. Az ENSZ Közgyűlése által 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 14. cikk, 1. bekezdés: „Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni.”

¹⁸ Jackson: *i. m.* 403.

¹⁹ Jackson: *i. m.* 408.

²⁰ Jackson: *i. m.* 409.

nemzetisége, valamilyen sajátos társadalmi csoporthoz vagy politikai véleményhez tartozása miatt élete vagy szabadsága fenyegetve lehet.”²¹ Korának talán legjelentősebb menekültügyi szaktekinetelye, a menekültügyi főbiztos vezető jogi tanácsadója, Paul Weis az *American Journal of International Law* 1954. áprilisi számában megerősíti, hogy ez valóban széles körben, szinte egyetemesen elfogadott elv volt.²²

A magyar menekültek befogadását nagymértékben elősegítette a nyugati társadalom támogató hozzáállása is. Az írott források és a szóbeli közlések egységesen állítják, hogy a magyar felkelők élet-halál harcát feszült, sőt aggódó figyelemmel és kitüntetett szimpátiával kísérő nyugati közvélemény, amelyet sokkolt a Szovjetunió brutális katonai fellépése, különleges együttérzéssel fogadta a földjükre érkező menekült magyarokat.²³ „Az ötvenhatos magyar emigránsok a forradalom dicsőségének részeseiként és egy a világ bámulatát kiváltó nemzeti felbuzdulás hőseiként érkeztek külföldre. Sok helyütt majdhogynem megtiszteltetésnek vették a magyar szabadságharcosokkal való találkozást, a korábbi elzárkózást és idegenkedést – például Svájcban – a rokonszenv és az együttérzés váltotta fel”, írta Borbándi Gyula.²⁴ Ez a hozzáállás nem csupán a hivatalos kormánynyilatkozatokat és a lakosságot jellemezte, de a menekültekkel közvetlen kapcsolatba lépett hatóságok magatartását is. A nyugati világ vezető hatalma, az Egyesült Államok propagandája még 1956-ban is azt a benyomást keltette, hogy a kelet-európai államok sorsa fontos a Nyugatnak, amely, ha alkalom nyílik rá, kész segíteni e térség népeinek, hogy megszabaduljanak a szovjet fennhatóság alól. A „magyar forradalom idején a nyugati közvélemény tehetetlen megdöbbenéssel tapasztalta, hogy egy vasfüggöny mögötti országban... az emberek fellázadtak a szovjet világbirodalom sokszoros túlereje ellen, és életüket, családjukat és egzisztenciájukat veszélyeztetve heroikus, tragikus, a politikai logika szerint irracionális küzdelmet folytatnak a szabadságért. Olyan eszméért, amely a nyugati világ értékei között a legelvontabb, s ugyanakkor a legfontosabb is”, állapította meg Békés Csaba, hozzátéve, hogy a nyugati közvéleménynek fel kellett ismernie, kormányai nem képesek hathatósan beavatkozni a szabadság megmentésére a szovjet befolyás alatt álló területeken.²⁵ Így a

²¹ UNARMS: Letter from Egon Schwelb, Deputy Director, Division of Human Rights to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Aide-mémoire on the attitude of Yugoslavia to the problem of refugees (12 November 1956), UN-S-445-0199-4.

²² Uo. Az irat az *American Journal of International Law* 1954. áprilisi számára utal, vol. 48, n° 2, 198–199.

²³ A francia társadalom reakcióját francia belügyminisztériumi források alapján lásd részletesen Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956*, Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2007, 99–105; uő: „A francia közvélemény reakciója (1956. október–december)”, *Kommentár*, 2006/5. sz. 16–23.

²⁴ Borbándi: *A magyar emigráció életrajza*. 1. kötet. 408.

²⁵ Békés Csaba: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában* (Második bővített és átdolgozott kiadás), Budapest, 1956-os Intézet, 2006. 132–133.

magyar menekültek érdekében tett kormányzati intézkedéseknek igen nagy volt a társadalmi támogatottsága erősítve az adott kormányok illetve kormányzó pártok pozícióját.²⁶ „A Szabad Világ annyira bőkezűen és őszinte közvetlenséggel válaszolt a magyar menekültek szorult helyzetére, hogy gyors cselekvésre volt szükség, hogy kielégítsék a lehetséges befogadó országok lakosságának lelkesedését”, állapította meg egy alapos kortárs vizsgálat, amely azt is hangsúlyozta, hogy a társadalom érzelmi azonosulásának döntő szerepe volt a hatóságok befogadási hajlandóságának növekedésében.²⁷

A kedvező nyugati fogadtatásához hozzájárult, hogy a magyar menekültek ideális menekültcsoportként jelentek meg: nagyrészt fiatal, egészséges, jól képzett, egyedülálló férfiak, vagyis szinte azonnal munkába állíthatók voltak.²⁸ Antikommunizmusukhoz nem fért kétség. Márpedig a korabeli nemzetközi menekültügyi rendszer legnagyobb anyagi erővel bíró szponzora, az Amerikai Egyesült Államok elsősorban a kommunista országokból eltávozó, és ennek révén a hidegháborús propaganda frontján felhasználható menekültkategoriók iránt érdeklődött.²⁹ Továbbá fehérek voltak, és az egész akkori nyugati világot figyelembe véve nem túl nagy tömegűek.³⁰ A Német Szövetségi Köztársaságban például 1956. január elsején 216 000 menekült volt az UNHCR mandátuma alatt – a mintegy 15 000 új magyar menekült befogadása nem hozott számottevő változást.³¹ Franciaország területén 1956 októberében 375 000 személyt tartottak menekültként nyilván,³² így az ott újonnan letelepedett mintegy 10 000 magyar nem számított igazán nagy tételnek. Beilleszkedésüket az is nagyban elősegítette, hogy éppen a nagy gazdasági prosperitás

²⁶ Franciaországban például 1956. november 18-ra „a magyar lakosságért” a belügyminisztérium aprólékos részletességgel „nemzeti napot” szervezett. A magyar menekültügy francia belpolitikai eszközként való felhasználásáról lásd Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom...*, 168–172.

²⁷ Archives of the UNHCR (Genf, a továbbiakban AUNHCR): Report of Fact Finding Committee of the Committee on Migration and Refugee Problems on the Hungarian Refugee Program, American Council of Voluntary Agencies for Foreign Service, Inc. (21 April 1958), 6/9/HUN GEN.

²⁸ Loescher: *i. m.* 87.

²⁹ Loescher: *i. m.* 51, 53–54.

³⁰ Cseresnyés Ferenc „A nemzetközi menekültjog alkalmazása: Ausztria és az ’56-os menekültek”, *Múltunk*, 2007/1. sz. 172–173. A szerző Dietrich Thränhardt tanulmányára („Entwicklungslinien der Zuwanderungspolitik in EG-Mitgliedsländern”, *Zuwanderungspolitik in Europa. Nationale Politiken. Gemeinsamkeiten und Unterschiede*, szerk. Hubert Heinelt, Opladen, Leske+Budrich, 1994, 58–59.) hivatkozva a menekültek nyugati elfogadottságának a hidegháború időszakában három ismervét különíti el: az antikommunista jelleg kérdését, a „rasszista” szempontot és a „mennyiségi” kritériumot. Cseresnyés megállapítja, hogy az ’56-os magyarok antikommunista, fehér és viszonylag nem nagy tömegű menekültként mindhárom kategóriában jó elfogadottsággal rendelkeztek.

³¹ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11 (A/3585/Rev.1), New York, 1957. 14.

³² AMAE: Note de la Délégation française auprès des Nations Unies, New York, *Assemblée générale. XIème session. Point 30 : Réfugiés*, no. 37/CES (le 8 octobre 1956), série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

kezdetén, a munkaerő iránti fokozódó kereslet idején érkeztek Nyugatra,³³ amivel a források egybehangzó tanúsága szerint a kortársak, így a menekültügy illetékes szakemberei is tisztában voltak. „A világ kedvező gazdasági helyzetben van ezeknek az embereknek a befogadásához”, bátorít a svájci August Rudolph Lindt menekültügyi főbiztos a magyar menekültekkel foglalkozó genfi koordinációs bizottságban 1957 januárjában, mikor a magyar menekültügy megoldására fordítható pénzeszközök és az államok befogadási hajlandósága átmenetileg kimerült.³⁴ Paul Weis, a főbiztos vezető jogi tanácsadója mondta e testület 1957. május 6-i ülésén: „a kedvező gazdasági körülményeknek köszönhetően a helyzet a legtöbb országban kielégítőnek tekinthető; a menekültek fokozatosan az egyes országok állampolgáraival azonos jogot kapnak a munkára.”³⁵ A belga kormánynak az ENSZ főtitkárához 1957. decemberben küldött levelében szerepel: „úgy tűnik, hogy négy-öt hét alatt jóformán az összes menekült munkát talál, és beintegrálódik a belga közösségbe.”³⁶ Az UNREF Végrehajtó Bizottság 1958. januári ülésén a brit képviselő felszólalása szerint az Egyesült Királyságban található tizenötezer magyar menekült közül csupán hatszáz van munka nélkül.³⁷ Franciaországban a Belügyminisztérium 1957. december 15-i dátummal készített utóljára statisztikát a magyar menekültekről. 1958 első hónapjaitól ugyanis úgy vélték, hogy „Minden új magyar menekült a francia közösségbe [társadalomba] integrálódottnak tekinthető...”³⁸ Egy korábban is idézett kortárs tanulmány szerint az Egyesült Államokbeli New Jersey-ben felállított Camp Kilmer elnevezésű központi befogadó állomásra sok nagy ipari cég eljött, hogy képzett menekülteket szerződtessen. Mindenféle

³³ Loescher: *i. m.* 87. Cseresnyés: *i. m.* 172.

³⁴ Archives of the United Nations Office in Geneva (Genf, a továbbiakban: AUNOG): Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the third meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 10 January 1957, restricted (15 January 1957), GI/30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January–11 November 1957).

³⁵ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the ninth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 6 May 1957, restricted, HCR/SVA/SR.9 (10 May 1957), GI, 30/2, Jacket n° 2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees).

³⁶ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Note by the Secretary-General. Replies received from 18 December 1956 to 10 January 1957, 2. Belgium (18 December 1956), (A/3464) (10 January 1957), distribution: General, UN-S-445-0200-1.

³⁷ Archives du Comité international du Croix Rouge (Genf): Service de l'information, Office européen des Nations Unies à Genève, communiqué de Presse No REF/402, Septième session du Comité exécutif de l'UNREF, Séance de l'après-midi, lundi 13 janvier 1958 (13 janvier 1958).

³⁸ AUNHCR: Lettre de Henri Trémeaud, Délégué pour la France, Office du Haut-Commissaire pour les réfugiés à Colmar, Conseiller juridique, *Statistiques des nouveaux réfugiés hongrois en France*, HCR/P – 44 (1e 28 février 1958), dossier: 20-HUN-FRA Statistics – Hungarian refugees in France (February 1957-February 1958).

érdekcsoportok, a szórakoztató ipart is beleértve, ellátogatott Kilmerbe.³⁹ A magyarok elhelyezkedési esélyeit tovább növelte, hogy más menekültek és vendégmunkások a Földközi-tenger térségéből ekkor még nem jelentek meg a nyugati országokban.⁴⁰

Az Észak-atlanti Szövetség egykor titkos dokumentumaiból azonban kiderül, hogy a magyar menekültek sorsát oly pozitívan befolyásoló nemzetközi döntések hátterében a legdöntőbb tényezőként a nyugati kormányok erőteljes politikai akarata húzódik meg: a tagországok, különösen a NATO meghatározó ereje, az Egyesült Államok a magyar menekültek tömeges befogadásában hatalmas nemzetközi propagandalehetőséget látott a szovjet blokk államaival szemben vívott ideológiai küzdelemben.⁴¹ Az Észak-atlanti Tanács 1957. április 24-i ülésén jóváhagyott jelentés ajánlásai felszólították a tagállamok kormányait, hogy növekvő számban fogadjanak be magyar menekülteket Jugoszláviából és Ausztriából, és vállalják azok letelepítésének költségeit is. Továbbá vegyenek részt azokban a már megkezdett intézkedésekben, amelyek arra irányultak, hogy a magyar menekültek mindegyike eljusson 1957 végéig az általa választott országba. Végül pedig, hogy bőkezűen válaszoljanak az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának és az Európai Migráció Kormányközi Bizottságának (ICEM) a magyar menekültek letelepítéséhez szükséges pénzalap összegyűjtésére irányuló felhívására.⁴²

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete fontos kérdésként kezelte a magyar forradalom menekültjeinek megsegítését. A szövetség tagjai nagyban hozzájárultak az érdekükben végrehajtott nemzetközi humanitárius akció sikeréhez. Az Egyesült Államok kormánya például az ENSZ felhívására 5 millió dollárt adott erre a célra 1956-ban. A magyar menekültek túlnyomó többsége valamely NATO-országban telepedett le, ahol számos kedvezményben volt részük. Noha az ENSZ és annak szervezetei kezdeményezték és irányították a humanitárius programokat, együttműködve az Európai Migráció Kormányközi Bizottságával, a Vöröskereszt Társaságok Ligájával és magánszervezetekkel, mindenekelőtt a NATO-államok bőkezű adományai tették lehetővé e programok végrehajtását. A NATO szerepe ebben a nemzetközi akcióban tehát abban állt, hogy intézkedésekre ösztönözte a

³⁹ AUNHCR: Report of Fact Finding Committee of the Committee on Migration and Refugee Problems on the Hungarian Refugee Program, American Council of Voluntary Agencies for Foreign Service, Inc. (21 April 1958), 6/9/HUN GEN.

⁴⁰ Cseresnyés: *i. m.* 172. A szerző továbbá kifejti: „A munkaerőpiacon lényegében még nem volt konkurencia. Amikor azután a verseny a hatvanas évek elején kibontakozott, a magyarok már meglehetősen komoly előnnyel rendelkeztek: strukturálisan integrálódtak, beszélték a befogadó ország nyelvét, befejezték szakiskolai vagy egyetemi tanulmányaikat. Előnyük tehát szinte behozhatatlan volt.”

⁴¹ A NATO-ban a magyar menekültek befogadásával kapcsolatban folyó egyeztetésekről lásd Kecskés D., *Franciaország és a magyar forradalom*, 236–240.

⁴² NA: A NATO Tanács ülésének jegyzőkönyve, amely a Chaillot Palotában, Párizsban, 1957. április 24-én 10 óra 15 perctől zajlott le (1957. április 29.). C–R (57)25.

tagállamok kormányait a menekültek segélyezése ügyében, és felhívott e lépések összehangolására. Ugyanakkor a szovjet propaganda esetleges vádjaival szembeni védekezés miatt – egy 1956. decemberi amerikai javaslat ellenére – az Észak-atlanti Szövetség nem hozta nyilvánosságra a magyar menekültüggyel összefüggő tevékenységét.⁴³

A Szovjetunió által dominált keleti és az Egyesült Államok vezette nyugati blokk „hidegháborús” szembenállásának viszonyai között ugyanis a magyar menekültek kérdése is a két tábor békés ideológiai harcának része lett. Amikor nyugati oldalon arról beszéltek, hogy a Nyugat erkölcsi felelősséggel tartozik a menekültek felé, azt a tényt hangsúlyozták, hogy „a magyar üzemi munkások és egyetemisták alkották a jelenlegi rendszerrel [vagyis a Kádár-kormányral] szembeni ellenállás fő központját. Ők álltak az októberi forradalom élén.”⁴⁴ Mint korábban láttuk, a Nyugat politikai és erkölcsi vereségként élték volna meg, ha a magyar menekültek tömegesen hazatérnek a „szabad világba” való beilleszkedésük esetleges nehézségei miatt. Az ideológiai tényező fontosságát az a tény is bizonyítja, hogy a NATO Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottságának már az 1956. december 18-i, a magyar menekült egyetemistákkal foglalkozó első ülésén Nagy-Britannia képviselője megjegyezte, hogy mivel a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség központja Budapesten van, a Magyarországról menekült egyetemisták kitűnő helyzetben vannak ahhoz, hogy muníciót adjanak az ellenpropagandának ezzel a szervezettel és a következő Moszkvában tartandó Világifjúsági Találkozóval szemben.⁴⁵ A nyugati vezetők a magyar menekültek fogadásának bőkezű megszervezésekor figyelembe vették lakosságuknak a levert forradalom iránt tanúsított spontán rokonszenvét és szolidaritását is. Amikor azután ez az érzelmi hullám alábbhagyott, a NATO Tanácsa felkérte a szövetséges kormányokat, hogy mozgósítsák országaik közvéleményét, és ne hagyják abba a magyar menekültek érdekében tett erőfeszítéseiket.

A közvélemény azonban mit sem tudott a párizsi Chaillot Palotában, a szövetség akkori főhadiszállásán a kulisszák mögött titokban folyó egyeztető munkáról. A magyar menekültek érdekében folytatott pénzgyűjtés, valamint az ezzel szorosan összefüggő információs tevékenység és propagandakampány látható központi szereplője ugyanis nem a NATO, hanem az Egyesült Nemzetek Szervezete volt.

⁴³ NA: A Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottsága ülésének jegyzőkönyve, amelyre a Chaillot Palotában, Párizsban, 1956. december 18-án 15 órától került sor (1957. január 8.). AC/52-R/67.

⁴⁴ NA: A Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottságának jelentése, *Menekült magyar egyetemisták*. (1957. június 1.). C-M (57)89.

⁴⁵ NA: A Tájékoztatási és Kulturális Kapcsolatok Bizottsága ülésének jegyzőkönyve, amelyre a Chaillot Palotában, Párizsban, 1956. december 18-án 15 órától került sor (1957. január 8.). AC/52-R/67.

A világszervezet fellépésének nemzetközi jogi megalapozását a magyar menekültek segélyezésére felhívó ENSZ közgyűlési határozatok jelentették. Az ENSZ legfőbb tanácskozó és döntéshozó szerve már a menekültválság első napjaiban állást foglalt „a magyar nép humanitárius megsegítése mellett”, ami a magyarországi lakosság és a magyar menekültek segélyezését egyaránt jelentette. A Közgyűlés 1956. november 4. és 10. között lezajlott Második Rendkívüli Sürgősségi Ülésszakán november 9-én elfogadott 1006 (ES-II) határozat szerint „A Közgyűlés, Tekintettel arra, hogy a szovjet katonai alakulatok durva és elnyomó cselekedeteinek eredményeként egyre több menekült kényszerül Magyarország elhagyására és menedék keresésére a szomszédos országokban; 1. Felkéri a főtitkárt, szólítsa fel az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosát, hogy más megfelelő nemzetközi szervezetekkel és az érdekelt kormányokkal konzultáljon azzal a szándékkal, hogy gyors és hatékony előkészületeket tegyenek a Magyarországról való menekültek sürgősségi segélyezése érdekében; Sürgeti a tagállamokat, hogy tegyenek különleges hozzájárulásokat e célra.”⁴⁷ A magyar menekültek számának drámai növekedésével szembesülve az ENSZ Közgyűlés XI. ülészaka november 21-én újabb határozatot hoz [1129 (XI) határozat], amely: „Felkéri a főtitkárt és az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosát, hogy intézzenek sürgős felhívást mind a kormányokhoz, mind a nem kormányzati szervezetekhez az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztossága által a főtitkárnak tett jelentésben felbecsült jelenlegi minimális szükségletek kielégítése érdekében, továbbá felhatalmazza őket további felhívások kiadására a főbiztos tervei és becslései alapján...”⁴⁸ E határozatok révén a nemzetközi közösség az ENSZ főtitkárát, így annak New York-i Titkárságát, valamint – szintén a főtitkár alárendeltségében – az ENSZ menekültügyi főbiztosát bízta meg a magyar menekültek segélyezésének szervezésével. Az utóbbi határozat a pénzügyi alapok gyűjtésére külön is kitér. Ausztriában és Jugoszláviában az UNHCR képviselői elnökkölték a nemzetközi segélyek felhasználását végző csoportokat.⁴⁹ Hogyan alakult a felelősségi körök elhatárolása a főtitkár, a Titkárság és a Menekültügyi Főbiztos Hivatala között?

⁴⁶ Lásd Kecskés D. Gusztáv: „Pénzgyűjtés és propaganda. Az ENSZ-intézmények információs tevékenysége az 1956-os magyar menekültválság megoldása érdekében”, *Századok*, 2012 (146. évf.) 1. sz. 109–145.

⁴⁷ Az ENSZ Közgyűlés 571. teljes ülése, 1956. november 9. Magyarul megjelent: A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963. Tanulmányok, dokumentumok és kronológia. Szerk. Békés Csaba és Kecskés D. Gusztáv. Bp. 2006. 120.

⁴⁸ Az ENSZ Közgyűlés 587. teljes ülése, 1956. november 21. Uo. 124–125.

⁴⁹ Gil Loescher: *The UNHCR and the World Politics. A Perilous Path*, Oxford-New York, Oxford University Press, 2001, 84. A szerző hivatkozik Bernard Alexanderrel készített interjújára (Great Hasely, Anglia, 1986. december).

Mivel már a szovjetek magyarországi beavatkozását elítélő 1956. november 4-én elfogadott első közgyűlési határozat [1004 (ES-II)] foglalkozik a magyar válság humanitárius vetületével – felkérve a főtitkárt, hogy „a megfelelő szakosított intézmények vezetőivel konzultálva sürgősen tájékozódjon a magyar nép élelmiszer-, gyógyszer- és más hasonló ellátmányt illető szükségleteiről, és a lehető leggyorsabban tegyen jelentést a Közgyűlésnek”⁵⁰ – az ENSZ Titkárság nyomban munkához lát. November 4-én Dag Hammarskjöld főtitkár Philippe de Seynes gazdasági és szociális ügyekben illetékes főtitkárhelyettes jelölte ki felelősnek a határozatok segélyezési előírásainak megvalósításáért, és felkérte James Morgan Read menekültügyi helyettes főbiztosot,⁵¹ hogy konzultáljon a megfelelő nemzetközi ügynökségekkel és az érdekelt kormányokkal a menekültek érdekében, továbbá tájékoztatta arról, hogy a tagállamoktól erre a célra érkező külön hozzájárulásokat a rendelkezésére bocsátják.⁵² November 5-én akcióterv készült az ENSZ Közgyűlés utóbb említett határozatának gyakorlati megvalósítására. Ebben megállapították, hogy a szakosított szervezetek közül az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az Egyesült Nemzetek Élelmiszeri és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) illetékesek, az ENSZ-családon belül továbbá az Egyesült Nemzetek Gyermekvédelmi Alapja (UNICEF) és a menekültügyi főbiztos részvétele szintén kívánatos. Ekkor még az Egyesült Nemzetek Európai Hivatalának (Genf) igazgatója, Adrian Pelt neve merül fel, mint aki a főtitkár képviselőjében azonnal konzultációkat kezd a WHO és a FAO vezetőivel, valamint a genfi székhelyű kormányközi és nem kormányközi szervezetekkel, főként a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságával és a Vöröskereszt Társaságok Ligájával.⁵³ November 10-én de Seynes szűkebb körű megbeszélést tartott, amelyen a Titkárság illetékesein kívül több ENSZ szakosított szervezet, így a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), az ENSZ Nevelési, Kulturális és Tudományos Szervezete (UNESCO), a WHO és a FAO képviselői is jelen voltak. A főtitkárhelyettes újra kilátásba helyezte a menekültügyi helyettes főbiztossal való sürgős kapcsolatfelvételt a vonatkozó ENSZ-határozat megvalósítása érdekében, felkérve őt, hogy „vállaljon azonnali

⁵⁰ Az ENSZ Közgyűlés 564. teljes ülése, 1956. november 4. Uo. 119.

⁵¹ A holland származású Gerrit Jan van Heuven Goedhart menekültügyi főbiztos 1956 júliusában bekövetkezett halála után az amerikai James Morgan Read helyettes főbiztos vezette ügyvezetőként a hivatalt a svájci August Rudolph Lindt főbiztos 1957. januári hivatalba lépéséig.

⁵² United Nations – Archives and Records Management Section (New York, a továbbiakban: UNARMS): Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. november 19.). UN-S-445-0198-5.

⁵³ UNARMS: The Situation in Hungary. Proposals to implement paragraphs 7 and 8 of the resolution contained in A/3286 (1956. november 5.). UN-S-445-0197-6.

felelősséget a magyar menekültek sürgősségi segélyezésének koordinálásáért”.⁵⁴ De Seynes mandátumának megfelelően rendszeres jelentésekben számolt be a főtitkárnak a magyar nép humanitárius segélyezése ügyében végzettekről, melyek közül az első 1956. november 12-i dátummal készült. E dokumentumból értesülhetünk a magyar menekültügy megoldásában részt vevő további szervezetekről, így az osztrák és jugoszláv kormány, az Európai Migráció Kormányközi Bizottsága (ICEM), az Egyesült Államok Menekült Programja (USEP) és az önkéntes szervezetek tevékenységéről, jelezve, hogy Ausztriában „E művelet minden vonatkozásában a Főbiztos Bécsi Hivatala látja el a Koordináló Bizottság elnöki tisztet”. De Seynes továbbá nemzeti ENSZ-delegációkkal tárgyalt, és beszámolt az egyes országok felajánlásainak aktuális helyzetéről pénzbeli hozzájárulás és a befogadandó menekültek számát illetően.⁵⁵ Az ENSZ Titkárság gazdasági és szociális részlegét 1955 és 1975 közt vezető francia származású főtitkárhelyettes volt tehát a magyar segélyügy egyik kulcsszereplője, aki az „Under-Secretary for Relief to the Hungarian People” [főtitkárhelyettes a magyar nép segélyezése ügyében] címet is viselte. A közgyűlési határozat által fő felelősnek kinevezett Hammarskjöld főtitkár viszont csak igen ritkán, csupán néhány „elkerülhetetlen” protokolláris esemény kapcsán jelenik meg a kérdéssel kapcsolatban a nyilvánosság előtt. Így például 1956. november 14-én átadott az osztrák kormány képviselőjének egy 500 ezer dolláros csekket, 19-én pedig az UNHCR-nak egy 300 ezer dollárról szóló okiratot.⁵⁶ Az 1956 őszen egymással szinte párhuzamosan zajló magyarországi események és az Egyiptom, illetve Izrael, Nagy-Britannia és Franciaország részvételével kibontakozó szuezi háború közül a főtitkár egyértelműen a közel-keleti válságra koncentrált figyelmét. Úgy vélte ugyanis, hogy a magyar probléma a szovjet szuperhatalmi érdek miatt politikailag megoldhatatlan. És ha ő mégis nagy aktivitást mutat a kérdéssel kapcsolatban, az csupán az egyiptomi ügyben való sikeres fellépésének esélyeit csökkenti.⁵⁷ Hammarskjöld 1956. november 13-án utasította a Titkárság könyvelését, hogy a magyar nép humanitárius segélyezése céljából megnyitott számla kifizetéseit De Seynes irányítsa, akit napi

⁵⁴ UNARMS: Relief for the Hungarian People. Note on meeting held on Saturday, 10 November 1956, 11 a. m. UN-S-445-0197-1.

⁵⁵ UNARMS: Note of Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, United Nations [a továbbiakban rövidítésként: UN], New York to Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York, The Situation in Hungary (1956. november 12.). UN-S-445-0199-11.

⁵⁶ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. november 19.). UN-S-445-0198-5.

⁵⁷ National Library of Sweden (Stockholm, a továbbiakban: NLS): Outgoing code message from Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN (in Cairo actually) to Andrew Cordier, Assistant Secretary General, UN, New York, UNEF-4 (16 20Z), restricted (1956. november 16.). Dag Hammarskjölds samling [Gyűjtemény], Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 November 1956 – 31 January 1957.

rendszerességgel kellett tájékoztatni a hozzájárulások és pénzbeli ígéretek összegének alakulásáról.⁵⁸

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának illetékességére – amint láttuk – már a Közgyűlés határozataiban utalás történik. A dokumentum legitimáló szerepét mutatja, hogy a magyar menekültek segélyezésében érdekelt szervezetek 1956. november 13-án Genfben tartott első egyeztető értekezletén, amelyet az UNHCR hívott össze, Read helyettes főbiztos éppen ennek felolvasásával kezdte meg a közös munkát.⁵⁹ A Menekültügyi Főbiztos és az Egyesült Nemzetek Menekült Alapja (UNREF) magyar menekültek segélyezésével kapcsolatos szerepének jogi hátterét 1956. november 15-i feljegyzésében az ENSZ Titkárság Általános Jogi Részlege is vizsgálta: úgy találták, hogy az UNHCR mandátuma valóban kiterjed a magyar menekültekre a hivatal alapszabályából következően is. Nemcsak jogi védelmüket láthatja el, hanem ösztönözheti letelepítésüket, megkönnyítheti a magánszervezetek erőfeszítéseinek koordinálását a menekültek ellátása érdekében. Valamint kezelheti a menekültek számára felajánlott pénzeszközöket szétosztva azokat a segélyszervezetek között.⁶⁰ A státúmus szerint továbbá diplomáciai lépéseket tehet a humanitárius tevékenység gyakorlati előmozdítására, munkálkodhat a menekültek életfeltételeinek, így szálláskörülményeinek javítása érdekében, ellenőrizheti a hazatelepülés önkéntességét, ösztönözheti a menekültek nemzetközi utazási szabadságának biztosítását, jogi, munkaerő-piaci helyzetük közelítését a befogadó állam polgáraiéhoz egészen az állampolgárság megszerzéséig.⁶¹ Az UNHCR „klasszikus” szerepköréhez tartozik tehát, hogy „hosszú távú megoldásokat” keressen a menekültek helyzetének rendezésére: vagyis hogy elősegítse továbbszállításukat az őket véglegesen befogadó országokba, vagy megkönnyítse visszatérésüket eredeti lakóhelyükre, esetleg pártolja az őket ideiglenesen befogadó államban való letelepedésüket. A genfi központú nemzetközi szervezetnek a magyar menekültügy megoldása során mindezen funkciók gyakorlására bőséges lehetősége nyílt.

⁵⁸ NLS: Interoffice memorandum from Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York to William McCaw, Acting Controller, UN, New York, The situation in Hungary (1956. november 13.). Dag Hammarskjölds samling, Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 November 1956 – 31 January 1957.

⁵⁹ Archives du Comité international de la Croix-Rouge (Genf, a továbbiakban: ACICR): Notes sur la réunion convoquée par le Haut Commissariat pour les Réfugiés à Genève le 13 novembre 1956 à 11 heures (1956. november 18.). B AG 234 094-001.

⁶⁰ UNARMS: Note from Oscar Schachter, Director of General Legal Division, UN, New York to Ralph Townlay, Special Assistant to the Under-Secretary, Department of Economic and Social Affairs, UN, New York, Role of High Commissioner for Refugees and UNREF with respect to refugees from Hungary (1956. november 15.). UN-S-445-0197-4.

⁶¹ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 1.

Noha a Titkárság, az ENSZ egyik fő szerve rangban felette áll a Menekültügyi Főbiztosságnak, és a közgyűlési határozatok is egyértelműen utalnak az ENSZ-főtitkár fölérendelt szerepére, az első napoktól hatásköri feszültségek merültek fel a két intézmény között. A Titkárságnak a magyar nép segélyezésének intézésére beosztott vezető munkatársa, Myer Cohen szerint: „A menekültproblémával kapcsolatban hatásköri jellegű nehézségek támadtak az UNHCR-rel, amelyeket késedelem nélkül meg kell oldani. Álláspontunk [vagyis a New York-i Titkárság] szerint a Közgyűlés magyar menekültproblémával foglalkozó határozata különleges kötelezettségeket ró a főtitkára. Jóllehet a főtitkár felkérte az UNHCR-t a menekülteknek nyújtandó sürgősségi segélyezéssel kapcsolatos tevékenységek koordinálására, ez [Cohen szerint] nem jelenti azt, hogy a főtitkár lemondana teljes felelősségéről, és átadná az UNHCR-nek a közgyűlési határozat által előírt valamennyi tevékenységet. Ez az a pont, ahol nem értünk egyet az UNHCR-rel, mivel ez utóbbinak az a véleménye, hogy a teljes felelősség az övé, és például a főtitkár által a menekültek megsegítésére kapott mindennemű pénzt (vonatkozzon az akár ellátmányra, akár áttelepítésre) minden vita nélkül haladéktalanul át kell adni az UNHCR-nek, és az sem képezheti vita tárgyát, hogy azt mire használják...”, olvashatjuk a szigorúan titkos minősítésű titkársági levélben.⁶² Bár, amint látni fogjuk, később is felmerülnek ellentétek a Titkárság és a Menekültügyi Főbiztosság között, a magyar menekültek ügyével kapcsolatos pénzgyűjtési és propagandatevékenységben, már csak a megoldandó problémák nagysága miatt is, az együttműködés szándéka dominál.

Az Ausztriában néhány hét alatt több tízezresre duzzadt, és egyre növekedő menekülttömeg ellátása és továbbszállítása a végleges letelepedés országai felé hatalmas pénzösszegek összegyűjtését tette szükségessé. 1956. november 5-én Ausztria kormánya sürgős segélyfelhívással fordult a Menekültügyi Főbiztossághoz, kérve, hogy más államok fogadjanak be ideiglenesen annyi menekültet, amennyit csak képesek, és nyújtsanak pénzügyi segítséget az Ausztriában tartózkodó menekültek ellátásához is. Az UNHCR azonnal továbbította a kérést az UNREF Végrehajtó Bizottsága tagkormányaihoz, és a menekültkérdés iránt érdeklődést mutató számos más államhoz.⁶³ A magyar menekültprobléma jelentkezésének sokszerűségét jelzi, hogy az Ausztriába érkező menekültek száma 1952–1955-ben mindössze évi 2000-re volt tehető, 1956-ban pedig a novembertől

⁶² UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer, Technical Assistance Board, UN, Geneva, Strictly confidential (1956. november 17.). UN-S-445-0197-3.

⁶³ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. november 19.). UN-S-445-0198-5.

Magyarországról érkezettekén kívül csupán mintegy 5000 főre rúgott.⁶⁴ Ugyanakkor méreteihez és lélekszámához képest Ausztria a forradalom leverését követően jelentkező magyar menekülthullám érkezése előtt is jelentős számú menekültről gondoskodott: 1956. november 1-jén mintegy 114 000 menekült volt Ausztriában az UNHCR mandátuma alatt, melyből a becslések szerint mintegy 20 000 táborokban élt.⁶⁵

Az 1951-ben az ENSZ keretében létrehozott Menekültügyi Főbiztosság pénzügyi lehetőségeit jelentősen behatárolta, hogy a nemzetközi menekültügyi rendszer legnagyobb pénzügyi súllyal bíró résztvevője, az Amerikai Egyesült Államok igyekezett marginalizálni szerepét. Az amerikaiak ellenségesen tekintettek az UNHCR-re, mert az IRO-val ellentétben nem tudták teljes mértékben az irányításuk alatt tartani. Vezetőnek nem az ő jelöltjüket választották meg. Továbbá a második világháború miatt hontalanná (displaced persons) vált mintegy 400 ezer, az idős kor, a betegség vagy a kevésbé keresett foglalkozás miatt a legnehezebben letelepíthető, így Európában maradt menekült került a Főbiztosság felügyelete alá. Washington viszont, ahogyan fentebb is említettük, elsősorban a szovjet blokk országaiból érkező, s így a hidegháború ideológiai csatáiban felmutatható menekültekkel kívánt foglalkozni.⁶⁶ Bár 1954-ben olvadás kezdődött az UNHCR és az amerikai külügy viszonyában, a kapcsolat csak a magyar menekültválság idején, főként pedig Lindt 1956. decemberi főbiztossá választása után rendeződött.⁶⁷

A hatalmasra duzzadó ausztriai magyar menekülttömeg és az ellátásukra pillanatnyilag rendelkezésre álló elenyészően csekély pénzeszközök közti feszültségen túl két további tényező is az újabb anyagi erőforrások gyors gyűjtésére ösztönzött. A menekültügy döntéshozói egyfelől attól tartottak, hogy a nyugati közvéleménynek a magyar menekültek befogadásával kapcsolatos lelkesedése néhány hónapon belül elhamvad, ennek következtében a kormányok segítségi hajlandósága csökkenni fog még a magyar menekültválság teljes megoldása előtt. Read helyettes menekültügyi főbiztos már 1956. november 13-án a genfi egyeztető bizottság ülésén felhívta a figyelmet erre a veszélyre, hangsúlyozva a menekültek Ausztriából való gyors elszállításának fontosságát: „Attól félt, hogy ha a világ szimpátiája által kiváltott lendület megtörik, a menekültek befogadása lassú munkaerő-válogatássá

⁶⁴ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 7.

⁶⁵ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Austria. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/49 (1957. január 17.). UN-S-445-0199-11.

⁶⁶ Loescher: *i. m.* 51, 53–54.

⁶⁷ AUNHCR: Transcript of the Interview of August R. Lindt by Bryan Deschamp, 4 February 1998, Sound Recording, UNHCR Oral History Project, Fonds 36, Records of the Archives. 7. Lindt erőteljesen törekedett az amerikaiakkal való feszültségek felszámolására.

alakul.”⁶⁸ Amint fentebb láttuk, a gyors nyugati humanitárius reagálás egyik fő tényezője éppen az egyes nyugati befogadó országok lakosságának nagyfokú érzelmi azonosulása volt. A közvélemény érdeklődésének 1957 elejétől bekövetkező csökkenése⁶⁹ valóban a kormányok adakozási hajlandóságának jelentős gyengülésével járt. Ezért nem meglepő, hogy az UNREF Végrehajtó Bizottsága Állandó Program Albizottságának ülésén 1957. januárban egyes kormányok erőteljesen szorgalmazni kezdték, hogy az önkéntes szervezetek felajánlásait az újabb adakozási felhívás kiadása előtt minél pontosabban mérjék fel.⁷⁰ Ettől az időtől alábbhagyott az államok menekültbefogadási hajlandósága is. A menekültkérdés nyugati illetékeseit már a válság kezdeti szakaszától az is aggasztotta, hogy a magyar menekültek elcsüggedhetnek, ha sorsuk végleges megoldása sokáig elhúzódik, és kénytelenek hosszú időt nehéz tábori körülmények között tölteni. A Menekültekért Dolgozó Önkéntes Szervezetek Állandó Konferenciájának (SCVAWR) nevében a Magyarországról jött menekültek kérdésének genfi koordinációs albizottságban 1956. november 20-án felszólaló Charles H. Jordan kifejtette: „Nem szabad engedni, hogy a menekültek csalódjanak a Nyugatban; ha szükséges, segítségnyújtási felhívást kell intézni az egész világ felé.”⁷¹ Az Észak-atlanti Szövetség kormányai, a fentebb idézett NATO-dokumentumok tanúsága szerint, egy ilyen presztízsveszteséget mindenképpen el kívántak kerülni. Lindt menekültügyi főbiztos a magyar menekültkérdés 1957 végéig történő, vagyis a korábbi menekültproblémák megoldásához képest igen gyors lezárása mellett érvelve azt is megemlíti, hogy a hosszú tábori élet miatt elfásult, moráljukban megrendült menekültek beintegrálása lényegesen több pénzbe kerülne.

Az 1956-os forradalom leverését követően Magyarországot elhagyó mintegy 200 ezer honfitársunk legnagyobb többségének sikeres nyugati befogadásában tehát jelentős szerepet játszottak az ENSZ-család intézményei, főként a New York-i Titkárság és a genfi székhelyű Menekültügyi Főbiztosság. A menekültprobléma kezeléséhez szükséges pénz

⁶⁸ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Summary record of the Co-ordination Meeting on the Question of Refugees from Hungary, between Governmental and Intergovernmental Organizations and Voluntary Agencies working for Refugees, held at the Palais des Nations, Geneva, 13 November 1956, restricted (1956. november 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁶⁹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the ninth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 6 May 1957, HCR/SVA/SR.9, restricted (1957. május 10.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

⁷⁰ UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Provisional summary record of the seventy-second [?] meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 25 January 1957, restricted (1957. január 25.). UN-S-445-0199-11.

⁷¹ UNARMS: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee on the Question of Refugees from Hungary, Summary record of the first meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 20 November 1956, restricted (1956. november 21.). UN-S-445-0198-5.

összegyűjtéséből, kezeléséből és felhasználásának szervezéséből egyaránt kivették részüket. A nemzetközi segélyakció dokumentálása túlnyomórészt rájuk hárult. Az ENSZ Közgyűlés adakozási felhívásainak támogatására elindított komplex médiakampányuk pedig a világ minden tájára eljuttatta az Ausztriában és Jugoszláviában összezsúfolódott menekülttömeg szükségének hírért.

Az illetékes ENSZ-szervezetek, különösen az UNHCR információs tevékenységét egyértelmű nemzetközi elismerés övezte. A közgyűlési határozatok által számára kijelölt feladatokat nagy alapossággal hajtotta végre. A felméréseket és számításokat, amelyeket a Menekültügyi Főbiztosság elvégzett például a menekültek szükségleteivel kapcsolatban, az illetékes nemzetközi intézmények, az ENSZ Menekült Alap és a Titkárság kiindulópontnak tekintették.⁷² A menekültügy által érintett nemzetközi fórumokon, így a Közgyűlésben, annak szociális, humanitárius és kulturális kérdésekkel foglalkozó 3. Főbizottságában és az UNREF Végrehajtó Bizottságában is a kormányok képviselőinek egyértelmű dicsérete fogalmazódott meg: „Popper úr (Egyesült Államok) ... kifejezte az Albizottság háláját a főbiztos és csapata felé azért a hozzáértésért, amellyel oly sok fejtörést okozó problémát előadtak számukra”, olvashatjuk az ENSZ Menekült Alap Állandó Program Albizottsága 1957. január 25-i ülésének összefoglaló jegyzőkönyvében.⁷³

Az ENSZ Titkárság Sajtó Osztályának aktív és erőteljes részvétele a világszervezet pénzügyűjtési erőfeszítéseinek támogatására új jelenségnek tekinthető. „Mivel a közgyűlési határozat kifejezetten arra utasít bennünket, hogy azonnal és a későbbiekben is felhívásokat küldjünk mind a kormányoknak, mind az NGO-knak a menekültek megsegítése érdekében, ez távolodást jelent a szokásos pénzügyűjtés-ellenes politikánktól”, szögezte le már a sajtóhadjárat tervezésekor Duckworth-Barker sajtóügyi főmunkatárs.⁷⁴ A világszerte jelen lévő ENSZ információs központok felhasználása az adakozás elősegítésére szintén újdonságnak számított.

Az 1956-os magyar menekültek nyugati befogadásának különleges sikerét – amint kimutattuk – számos tényező együttesen magyarázza. A második világháború borzalmaira emlékező humanitárius érzület, ezzel összefüggésben a menekültek jogainak egyre pontosabb

⁷² Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 2.

⁷³ UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Provisional summary record of the seventy-second [?] meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 25 January 1957, restricted (1957. január 25.). UN-S-445-0199-11.

⁷⁴ UNARMS: Interoffice memorandum from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Val J. G. Stavridi, Director External and Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York, Attached documentation on Hungarian relief (1956. november 27.). UN-S-445-0195-7.

és határozottabb megfogalmazása éppúgy hozzájárult, mint a levert forradalommal mélyen együtt érző nyugati lakosság támogató hozzáállása. Az 56-os emigráció munkaerő-piaci szempontból különlegesen kedvező összetétele találkozott a „csodákat” produkáló nyugati gazdasági fellendüléssel. A döntő elemnek mindazonáltal a NATO-kormányok politikai akaratát tekinthetjük, amely – a szovjetekkel vívott ideológiai csata okán – a közvélemény érzelmi azonosulásának hanyatlása után is erőteljesen támogatta a magyar menekültprobléma felszámolását. A menekültválság megoldásának pénzügyi alapja ugyanis túlnyomó részben kormányzati forrásokból, és elsősorban az Észak-atlanti Szövetség államaiból származott. A kormányzati hozzájárulások jelentőségét jól érzékelteti, hogy a magyar menekültek ausztriai ellátásának költségeit döntően az egyes kormányok által az ENSZ-hez és más szervezetekhez befizetett összegek fedezték. A magánszervezetek felajánlásai bár jelentősek voltak, de az egészhez képest csupán járulékos jellegűek lehettek.⁷⁵

Mindazonáltal a pénzgyűjtési erőfeszítések nemzetközi jogi felhatalmazással (az ENSZ Közgyűlés határozatai) bíró koordinációja, a humanitárius szükségletek és tevékenységek szakszerű és megbízható dokumentálása, valamint a pénzgyűjtési felhívások támogatására professzionálisan megszervezett és lebonyolított médiakampány révén az ENSZ intézményrendszere jelentősen hozzájárult a nyugati kormányzati akarat kiformalódásához és sikeres megvalósulásához.

A genfi intézmények kiemelkedő jelentősége: a Koordinációs Bizottság

A Menekültügyi Főbiztosság és a hatalmas aktivitást mutató számos nem kormányzati szervezet tevékenysége nyomán Genf a magyar menekültek érdekében kifejtett nemzetközi humanitárius erőfeszítések koordinálásának fő központja lett. 1956. novembertől a Nemzetek Palotájában rendszeresen ülésezett az UNHCR elnökle alatt a menekültekkel foglalkozó kormányzati és kormányközi szervezetek, valamint önkéntes ügynökségek Koordinációs Bizottsága és ennek szűkebb körű, operatív Albizottsága. Az ENSZ-hez tartozó részt vevő intézmények közül megemlítendő az Egyesült Nemzetek Európai Hivatala, az Egészségügyi Világszervezet és az ENSZ Társaságok Világszövetsége. Az Európai Migráció Kormányközi Bizottsága (ICEM), mint ENSZ-családon kívüli kormányközi intézmény óriási szerepet vállalt a magyar menekültek elszállításában Ausztriából és Jugoszláviából. A megbeszélések

⁷⁵ AUNOG: United Nations General Assembly, UNREF Executive Committee, Fourth Session, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Report on the Fourth Session of the Standing Programme Sub-Committee, Geneva, 23–28 January 1957, A/AC.79/53, A/AC.79/PSC/5, general (1957. január 28.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

nagy befolyással rendelkező résztvevője volt az Egyesült Államok Menekült Programja (USEP), amely – amerikai kormányzati érdekeket megjelenítve – a segélyakció egyik fő finanszírozója volt. A nem kormányzati szervezetek egyik csoportját a nem vallási jellegű ügynökségek alkotják. Ezek közül méreteinél és tekintélyénél fogva egyaránt kiemelkedik a koordinációs megbeszéléseken képviselői útján gyakran felszólaló Vöröskereszt Társaságok Ligája (LRCS), amely döntő szerepet vállalt az Ausztriában lévő magyar menekültek elszállásolásában és ellátásában. Ebbe a kategóriába sorolható a Nemzetközi Szociális Szolgálat (ISS), a Nemzetközi Megmentési Bizottság (IRC) és az Egyetemi Világszolgálat (WUS) is. A vallási indíttatású humanitárius szervezetek közül a tárgyalásokon jelen volt a kvéker Amerikai Baráti Szolgálat Bizottság (AFSC), a Testvérek Egyházára támaszkodó Testvéri Szolgálat Bizottság (BSC), továbbá az Unitárius Szolgálat Bizottsága (USC). Ami a katolikus intézményeket illeti, a Nemzetközi Katolikus Jótékonyági Konferencia (ICRCC), a Nemzetközi Katolikus Migrációs Bizottság (ICMC) és az amerikai katolikus hierarchiát képviselő Országos Katolikus Jóléti Konferencia (NCWC) szerepelt. A nagy protestáns szervezetek közül az értekezleteken képviseltette magát a Lutheránus Világszövetség (LWF), az Evangélikus Segélyszervezet (Evangelisches Hilfswerk) és az Egyházak Világtanácsa (WCC). A felekezeti hovatartozástól függetlenül keresztény fiatalokat tömörítő YMCA Világszövetség és női testvérszervezete, a YWCA Világszövetség szintén hallatta hangját. A zsidó ügynökségeket öt segélyezéssel foglalkozó szervezet jelenítette meg: az Amerikai Egyesített Elosztási Bizottság (AJDC), az Egyesült HIAS Szolgálat, az ORT Világunió, az OSE Világunió és a Zsidó Ügynökség Palesztináért. A Menekültekért Dolgozó Önkéntes Szervezetek Állandó Konferenciája NGO-k szövetségékként volt jelen.

Mivel a magyar menekültek ausztriai, később jugoszláviai ellátásában részt vevő intézmények központjai nagyrészt Genfben voltak, ezek az értekezletek páratlan lehetőséget adtak a segélytevékenység koordinálására. A menekültügyi főbiztos helyettese, Read felszólalásában már a csoport első ülésén nagy hangsúllyal beszélt arról, hogy „szükséges a magyar menekülteknek segítséget nyújtó szervezetek felelősségi köreinek elhatárolása és erőfeszítéseik összehangolása. Az összehangolást és a hatásköröknek ezt az elhatárolását minden szinten meg kell valósítani.”⁷⁶ Arra is kitért, hogy „a megbeszélések célja, hogy a Magyarországról hirtelen elmenekültek válságos helyzetének megoldása érdekében

⁷⁶ ACICR (Genf): B AG 234 094-001, Notes sur la réunion convoquée par le Haut Commissariat pour les Réfugiés à Genève le 13 novembre 1956 à 11 heures.

információkat cseréljenek, és összehangolt akciótervet dolgozzanak ki”.⁷⁷ Az üléseken készített összefoglaló jegyzőkönyveket, amelyek nemcsak döntéseket ismertettek, hanem a felvetett problémákról, javaslatokról szintén beszámoltak, eljuttatták a „terepen” dolgozó munkatársakhoz is.

Az értekezleteken szóba kerültek a magyar menekültek ellátásával, szállításával és letelepedésével kapcsolatban megoldandó problémák. Az 1956. december 18-i egyeztetésen például a Vöröskereszt Társaságok Ligájának képviselője jelezte, hogy időlegesen hiányuk van bizonyos élelmiszerekből (húsból, zsírból és gyümölcsökből), és kérte, hogy ha valamelyik szervezetnek van ezekből raktárkészlete, küldjön.⁷⁸ Számos alkalommal elhangzottak az egyes ügynökségek tevékenységéről szóló beszámolók is. Így a jegyzőkönyvekből tudomást szerezhettünk arról, hogy az Orvosi Világszövetség igyekezett segítséget nyújtani a mintegy hétszáz menekült magyar orvos beilleszkedéséhez, az OSE Világunió pedig a hozzávetőlegesen száz zsidó származású orvos szakmai pályájának folytatását kívánta előmozdítani.⁷⁹ Több alkalommal is megvitatták a menekült családok egyesítésének ügyét, a kísérő nélküli kiskorúak különösen kényes helyzetét és a menekült magyar egyetemisták problémáit. Egészségügyi és higiéniai kérdések is nagy nyomatékkal szerepeltek. Vagyis a tanácskozások technikai jellegűek voltak, és tudatosan kerültek a politikai vonatkozásokat: Pierre Obez, az Egyesült Nemzetek összekötő tisztviselője a magyar nép segélyezése ügyében 1956. november 20-án fel is hívta a Koordinációs Albizottság figyelmét, hogy kívánatos tartózkodniuk a politikai állásfoglalásoktól, és várják inkább meg a New York-i ENSZ-intézmények, főként a Közgyűlés döntéseit.⁸⁰

1956. novembertől 1957. októberig a Koordinációs Bizottság tizenkétszer ülésezett, míg a kisebb létszámú, operatívabb Albizottság öt alkalommal. A tanácskozások – a magyar menekültügy alakulásával összefüggésben – 1956 ősze és 1957 tavasza között követték

⁷⁷ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Summary record of the Co-ordination Meeting on the Question of Refugees from Hungary, between Governmental and Intergovernmental Organizations and Voluntary Agencies working for Refugees, held at the Palais des Nations, Geneva, 13 November 1956, restricted (1956. november 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁷⁸ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the fourth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 18 December 1956, HCR/SVA/SC/SR.4, restricted (1956. december 19.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁷⁹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Coordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the fifth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 19 February 1957, HCR/SVA/SR.5, restricted (1957. február 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January 1957 – 11 November 1957).

⁸⁰ UNARMS: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee on the Question of Refugees from Hungary, Summary record of the first meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 20 November 1956, restricted (1956. november 21.). UN-S-445-0198-5.

egymást a legnagyobb sűrűséggel. 1957. június 19-én a válság fokozatos megoldódása láttán az UNHCR-t képviselő Pinegar azt javasolta, hogy a koordinációs bizottság ne ülésezzen tovább rendszeresen és nagy gyakorisággal, és csak szükség esetén hívják össze újra.⁸¹ A hosszúra nyúlt szünet után október 29-én tartott utolsó ülésen, nem egész egy évvel a magyar exodus megindulása után, elégedetten állapíthatták meg, hogy a probléma legnagyobb része megszűnt, ezért Read helyettes főbiztos javaslatára feloszlatták a Bizottságot.⁸²

Az ENSZ-főtitkárnak a magyar menekültek segélyezéséről készített ideiglenes jelentése joggal állapította meg, hogy: „A terhek ilyen megosztását a menekültekkel kapcsolatos munkában mindig ideálisnak tekintették, azonban mostanáig ez nem volt reális lehetőség.”⁸³ A genfi székhelyű Koordinációs Bizottság értekezletei nagymértékben hozzájárultak ennek a nemzetközi humanitárius akciónak a különleges sikeréhez.

Kötetünk e Bizottság és az Albizottság üléseinek angol nyelvű összefoglaló jegyzőkönyveit teszi közzé magyar fordításban. A jegyzőkönyvek általában az egyes értekezletek után néhány nappal készültek, és kerültek szűk körű terjesztésre. A résztvevőknek volt lehetőségük javítást kérni, amellyel néhány alkalommal éltek is. Az Albizottság üléseinél nem készültek ideiglenes jegyzőkönyvek, ezért az ezekkel kapcsolatban kért módosítások csak a következő ülés jegyzőkönyvében szerepelhettek függelékként.

A közreadott irategyüttes legnagyobb része az Egyesült Nemzetek Genfi Hivatalának Levéltárából (Archives of the United Nations Office in Geneva, AUNOG) származik, míg két dokumentumot a New York-i ENSZ Levéltárban (United Nations – Archives and Records Management Section, UNARMS) gyűjtöttem.

A dokumentumsorozat kiváló lehetőséget ad arra, hogy bepillantást nyerjünk a menekültügy és a nemzetközi humanitárius akciók egyetemes története szempontjából oly nagy jelentőségű 1956-os magyar menekültválság kezelésének műhelytitkaiba, technikai részleteibe. Nyomon követhetjük a nemzetközi menekültügyi rendszer különféle aktorainak tevékenységét, nyilvános állásfoglalásait és azok változását. Európai viszonylatban hatalmas tömegűnek számító menekült sorsáról tárgyaltak. A Menekültügyi Főbiztosság csak 1974-ben

⁸¹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Coordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the eleventh meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 19 June 1957, HCR/SVA/SR.11, restricted (1957. június 19.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January 1957 – 11 November 1957).

⁸² UNARMS: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Coordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the twelfth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 29 October 1957, HCR/SVA/SR.12, restricted (1957. október 30.). UN-S-445-0197-4.

⁸³ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary (A/3371) UN-S-445-0198-5.

kap legközelebb hasonló nagyságrendű európai megbízatást, amikor a ciprusi fegyveres események nyomán menekülésre kényszerült 226 000 személy ellátásáról kellett gondoskodnia.⁸⁴

A közzétett jegyzőkönyvekből kibontakozik a nyugati világ és benne az önkéntes ügynökségek menekülő honfitársainknak nyújtott sokrétű, áldozatos és hatékony segítségnyújtása. Újabb bizonyíték, hogy a magyarságnak évezredes története során nem csupán fájdalmas tapasztalatok jutottak osztályrészül...

⁸⁴ Hárs Ernő: *A nemzetközi szervezetek világa*. Budapest, Gondolat, 1982. 305.